

Становище

на доц. д-р Камелия Светлинова Спасова

за научната и академичната дейност на доц. д-р Калин Руменов Михайлов, кандидат в конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ по професионално направление 2.1. Филология (Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия – Западноевропейска литература), ДВ бр. 24/17.03.2023 г.

Калин Михайлов е завършил специалност „Българска филология“ в СУ „Св. Климент Охридски“. От 2002 г. е асистент, в периода 2001-2004 старши асистент, от 2004 до 2009 главен асистент, а от 2009 до днес заема академичната длъжност доцент към катедра „Теория на литературата“, ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски“.

Защитава дисертация на тема „Към поетиката на френския роман между двете световни войни: модели на насилието в романите на Франсоа Мориак и Жорж Бернанос“ (2000), която по-късно прераства в първата му научна монография (2006). Видоизменен вариант на този труд се появява на френски език, *Mauriac et Bernanos. Deux mondes romanesques entre la violence et l'amour* (2011). Това вписва кандидата в световния диалог между специалистите на Бернанос и Мориак, като същевременно допринася за българската критическа рецепция на двамата френски автори.

Фигурата на Калин Михайлов е част от публичното поле у нас благодарение на дейното му участие във формални и неформални групи като „Академичния кръг по сравнително литературознание“, Българско общество „Достоевски“, Асоциацията за насърчаване на християнското художествено слово „Емпирей“, сп. „Християнство и култура“ и в „Литературен вестник“. През тези общности Михайлов се опитва да сговори дискурсите на *християнството и литературата*. В това може да се види неговата жизнена мисия. Той участва в конкурса за професор с две монографии, които още в заглавията си извеждат опита за подобно сближаване: 1. „Християнство и литература. Фигури на (не)благородното“ (2023); 2. „Християнската литература – между вписването и отграничаването.“ (2013). Освен тях кандидатът предлага осем свои статии, които съответстват на профила на конкурса и не повтарят материали, разгърнати в монографиите.

Тук се спирам по-обстойно върху последната академична книга „Християнство и литература. Фигури на (не)благородното“, доколкото тя най-зряло представя изследователските търсения и научната нагласа на кандидата. Подетото в предишните

разработки е надградено и систематизирано, поставени са концептуални елементи и интерпретативни акценти. Като такива могат да се посочат: разбирането за *фигура*; понятието за *благородна личност*; разграничението между *социален* и *вертикален реализъм*; отношението между *дневниковото* и *романовото*; преходът между просвещенския рационалистичен мит и провидението в романа на XVIII и XIX век.

Структурата на монографията следва двутактов ритъм. Първата част е посветена на широкия хоризонт на световната литература, а втората на българския. Общата линия в книгата се отнася до *фигурите на благородното*. Тя е нишката, която в първата глава свързва едно обхватно множество от европейски романи, а във втората – произведения на българската белетристика от Елин Пелин и Йовков до Деян Енев и Янчо Михайлов. Уводът и заключението на книгата са изключително умело написани, те подчертават и извеждат потенциала на цялото изследване, като помагат на читателя да се ориентира в сложната мрежа от фикционални персонажи и мотиви, с които си служи кандидатът.

Методът на Калин Михайлов се доближава до изследвания като „Мимезис“ (1946) на Ауербах и „Идеи и мотиви на отчуждението в западната литература“ (1973) на Цветан Стоянов. Ако за Ауербах централно е проследяването на фигурата на *sermo humilis* като определен речеви регистър и стил на ниското скромно (реалистично) слово, то за Михайлов подобна фигура се явява точно *благородното*, което е от порядъка на идеалистичното, високото и трагичното. Връзката със Стоянов е на тематологично равнище – и двете изследвания свободно се реят из множество езици, литератури, контекст, като използват една обединяваща тема с множеството ѝ мотиви, за да разгърнат аргумента си. При Стоянов това е мотивът за отчуждението, а при Михайлов това са пътищата за преодоляване на отчуждението, изолацията, самодостатъчността в един ключ, който не е романтически, а е видян като вертикален реализъм и се осъществява от фикционалните персонажи посредством благородни жестове.

Централното понятие за труда е „героят благодетел“, а „фигура“ е спомагателен термин, дефиниран в духа на Ауербах и една юдео-християнска традиция като темпорално понятие, обвързващо време и вечност – емблематичният образец е историческото въплъщение на Христос. Струва ми се важно да се подчертае изводът на Михайлов, че „месианската фигура е не само времева фигура, но и фигура на вечността, „слязла“ във времето“ (стр. 27). Подобен акцент предполага фигурата да се мисли като телеологична, трансцендентна и метафизична категория. Тук пред литературния историк изниква трудността как тази проблематика „да се преведе“ на фикционалния език на прозата, където говорим за *литературно*, а не за *свещено* предание. Или в крайна

сметка как да интерпретираме литературните топоси в един християнски ключ, без да се уповаваме на фигурата на автора и неговата религиозна идентификация. Този въпрос пронизва концептуалната макрорамка на изследването, което се опитва да открие не *тъмните*, а светлите жестове и мотиви.

Литературните примери върху традицията на благородното в литературата покриват широк спектър из жанра на европейския роман в периода XVII-XXI век. Акцентът ясно е поставен върху френския роман с автори като В. Юго, О. дьо Балзак, Ал. Дюма-баща, Ж. Верн, Ж. Бернанос, които са в постоянен сравнителен паралел с М. де Сервантес, Ф. Достоевски, Ал. Шмеман, Д. Дефо, Дж. Суифт, Дж. Оруел, У. Скот, Ф. Ривърс, А. Ранд, Х. К. Андерсен, А. Мандзони, Т. Юджел, К. В. Георгиу, Е. Пелин, Й. Йовков и др. Накратко монографията предприема пътешествие от „Дон Кихот“ на Сервантес до „9,99 лв.“ на Фредерик Бегбеде. В този обхванен диапазон от френска, руска, английка, италианска, испанска, турска, румънска, чешка и българска литература прави впечатление липсата на немските романисти. Дали не би била ползотворна една перспектива на съполагане на жанра на немския образователен роман (*Bildungsroman*) и френския роман за провидението (*roman de la providence*) с оглед на близостта и различието при вътрешното израстване и преображение на персонажите в тези две форми? Още повече с автори като Томас Ман („Вълшебната планина“) и Х. Хесе („Игра на стъклени перли“), които имат богато дневниково дело, тази съпоставка може да се окаже работеща. Линията на преливане на писателските дневници в романи би могла да намери допълнителни литературно-исторически сюжети.

Благородните персонажи в литературата – тези, които устояват на социалните изкушения и не криват по пътя на „малкия компромис“ – дават основание на Михайлов да въведе понятието „вертикален реализъм“. С него той подчертава дълбочината на човешкия опит и сложните вътрешни перипетии на героите, които чрез ролята на провидението успяват да намерят вертикално решение (избавление, спасение), така че да съхранят своя морален интегритет. Вертикалният реализъм признава наличието на трансцендентен гарант и по този показател е разграничен от критическия реализъм на XIX век и циничния реализъм на XX век. С това една от водещите предпоставки на книгата е доминацията на моралните основания над езиковата фриволност, която се открива в творби, от които може да бъде почерпено „целомъдреното романно слово, т.е. не разпасаното, „разгащено“, а овладяно“ (стр. 53). Интерпретативният подход улавя притчови схеми, които показват как в една и съща ситуация персонажите могат да изберат трудния път на благородния жест или лесния път на социалното

облагодетелстване и моралната деградация. Фигури на благородното като Дон Кихот, Жан Валжан, капитан Немо, Мушет, Джо се противопоставят на неблагородните фигури на Лейстър, Растиняк, Вотрен по това, че първите са способни на духовно преображение, а вторите са водени от личния интерес и релативната ситуационна етика. Подобни анализи на конкретни литературни творби показват финото умение за филологическо четене. През тях може да се направи изводът, че вертикалният реализъм не е характерен за определена епоха или контекст, а „работи“ отвътре на реалистичния роман и на литературната история, като отваря измерение на свещеното. Последното е свързано с възможността за прекъсване във фикционалното време на романа, отбелязано с идеята за кайрос, или пробив на свещеното в творбата. Кайротичното измерение води до възвисяване на персонажите, а неговата липса до морално падение. Кайросът е показан не във връзка със случайното, а като грижа на Провидението, което „отваря“ човешкия ред за надчовешкото чудо. Така към естетическия индекс на литературното произведение се пришива един вертикален индекс, свързан с религиозния усет. По този начин òсите на естетическото, етическото и религиозното се мислят в своето единство. Вярата на книгата е в облагородяващия характер на литературата.

Фигурите на благородното в литературата утвърждават *homo verticalis*, ориентиран не толкова през социално-историческия контекст, колкото през неговия екзистенциален опит. Затова и една от най-приносните части в книгата е „Островът“ на дневника“, която изследва прехода от дневниковото към романовото начало. От Бахтин знаем, че романът, като млад жанр в процес на ставане, има склонността да поглъща паралитературните жанрове. Но за Михайлов не са важни ниските комично-сатирични жанрове, които биват претворени в романа, а екзистенциалното измерение на дневника. Водещото в жанра на дневника е свързаността между живеене и писане, между *bios* и *graphie*. В него кристализира моралното измерение и идеята за преживяно време. Особено полезно е направеното разграничение на *дневник*, *мемоар* и *автобиография* през различните типове дистанция, саморефлексия и ретроспекция. Установява се линията, която показва как дневникът прелива в роман, какво е присъствието на дневниковото начало в романа и как може да четем един дневник като роман. Тези траектории са онагледени през примери като Ане Франк, Д. Дефо, В. Юго, Ж. Бернанос, Х.К. Андерсен и Жюлиен Грийн. Струва ми се, че едно бъдещо научно занимание на Калин Михайлов може да продължи да развива това хибридизиране между романа и дневника.

Заклучение

Документите и материалите, представени от Калин Михайлов, отговарят на всички изисквания. След запознаване с представените в конкурса материали, намирам за основателно да дам своята положителна оценка и убедено да препоръчам на научното жури да подкрепи избора на Калин Руменов Михайлов за академичната длъжност „професор“ в СУ „Св. Кл. Охридски“ по 2.1. Филология (Теория и история на литературата – Теория на литературата), обявен в ДВ бр. 24/17.03.2023 г.

23.07.2023

Камелия Спасова